

SEMASIOLOGIA ÎNTRU TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE

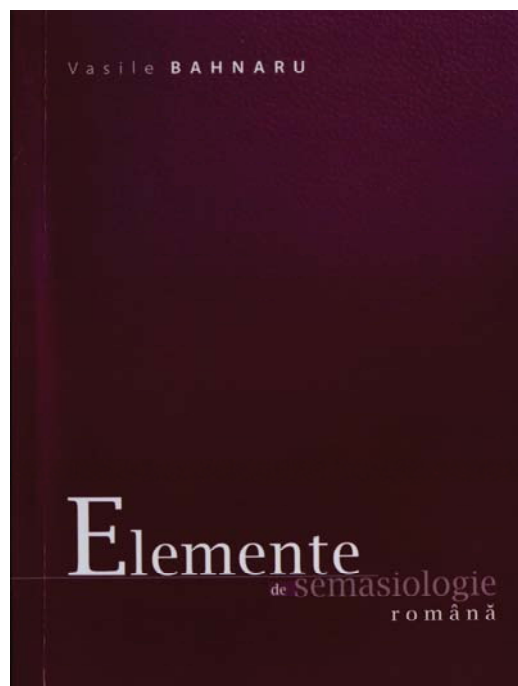
Dr. în filologie, conf. univ. **Veronica PĂCURARU**

Lucrarea *Elemente de semasiologie română*, apărută la editura Știința la finele anului 2009, reprezintă unul dintre studiile fundamentale, cu un pronunțat caracter de tratat, semnate în ultima perioadă de doctorul habilitat în filologie Vasile Bahnaru.

Deși, potrivit titlului, această operă științifică pare a fi circumscrisă doar unui singur domeniu, semasiologiei, totuși, prin viziunea teoretică susținută de autor și prin perspectivele de abordare a fenomenelor lingvistice investigate, ea se integrează plenar și armonios câtorva domenii de cercetare limitrofe – lexicologie, semantică/semasiologie, onomasiologie, lexicografie – și vine să ofere o concepție teoretică integrală, congruentă naturii ontice a faptelor de limbaj vizate, precum și să înlăture golurile ce persistau demult la capitolele de referință în lingvistica românească.

Plasarea investigației prioritar în aria semasiologiei românești și efectuarea ei în conformitate cu tradiția încetățenită deja în semasiologia modernă, dar, mai întâi de toate, elaborarea și validarea unei viziuni conceptuale noi a fenomenelor de limbaj cercetate, bazate pe cele mai actuale și congruente realizări în domeniu din lingvistica contemporană franceză, americană, germană, rusă – iată doar unii dintre factorii care au asigurat profunzimea și caracterul adecvat al analizelor minuțios efectuate de către autor asupra unor bogate corpusuri de exemple – ample repertorii din practic toate sferile vocabularului românesc, ce ilustrează procesele semantice din limba română (obiectul propriu-zis al cercetării) și care au conferit concluziilor teoretice emergente atât un pronunțat caracter particular, cât și unul universal, iar studiului în întregime – consistență și valoare general-lingvistică.

Realizând, în debutul lucrării, un tur de orizont – incursiune în istoricul semasiologiei contemporane, autorul prezintă deosebirile (de natură ontică și gnostică) și conexiunile firești, precum și relațiile de concurență funcțională ale semasiologiei cu semantica și onomasiologia, delimitând domeniul strict al semasiologiei și punctând totodată aspectele sale problematice (cităm doar câteva dintre ele, pe cele mai importante: studierea în sistem și structurală a semanticii lexicale; dezvoltarea și funcționarea semantică a unităților de limbă; constituirea și funcționarea categoriilor semasiologice; integrarea rezultatelor cercetărilor semasiologice în domeniul lexicografiei teoretice și practice etc.), soluționarea căroră, după cum pe bună dreptate consideră autorul,

Vasile Bahnaru. *Elemente de semasiologie română*. Editura Știința, Chișinău, 2009

urmărește, mai întâi de toate, un scop practic bine definit: optimizarea modalităților și mijloacelor de interpretare a semantismului cuvintelor și de prezentare a lor în dicționarele explicative ale limbii.

În contextul stabilirii categoriilor de bază ale semasiologiei, se impun, în special, reflecțiile privind caracterul contradictoriu și inconsistent al definițiilor existente ale sensului cuvântului, și merită a fi reținute soluțiile avansate de către autor în vederea depășirii acestei situații. Reieșind, în special, din necesitățile stringente de reflectare adecvată în dicționar a sensului cuvântului ca unitate de limbaj, autorul propune un demers tridimensional de identificare a sensului cuvântului, bazat pe relațiile intra-sistemice ale cuvântului ca unitate a codului lingvistic, care, conform teoriei lui F. de Saussure, este o entitate diadică, ce se constituie din două componente-fațete (semnificant-semnificat), dar și pe relațiile cuvântului ce conduc în afara sistemului și care îl racordează, pe de o parte, cu referentul, iar, pe de altă parte, cu utilizatorii limbii. În cele din urmă, autorul conchide cu multă justețe că problema definirii sensului cuvântului trebuie pusă și soluționată din perspectiva funcțiilor cognitiv-nominative și comunicative ale cuvântului ca unitate a limbajului. Or, doar printr-o atare prismă, consideră autorul, se va reuși o interpretare completă a sensului și o descriere adecvată a semantismului cuvintelor în dicționar.

În deplină concordanță cu esența fenomenelor lingvistice studiate, autorul operează o distincție netă, de principiu, între **semasiologia diacronică**

și **semasiologia sincronică**, structurându-și în consecință investigația în jurul a celor două axe corespunzătoare.

Astfel Partea I a lucrării, consacrată în exclusivitate semasiologiei sincronice, vizează, în mod firesc, studiul detaliat și riguros al unor eşantioane reprezentative de fapte de limbaj și al unui vast spectru de problematici teoretice subiacente, în mare parte tradiționale, dar identificate și explicate de autor într-o manieră vădit novatoare, prin prisma diferitelor categorii semasiologice apropiate, în speță, a celor de natură lexico-semantică, ce vizează **componentele sensului lexical și modalitățile de structurare** a acestuia (sememele de diverse tipuri; invarianta/varianta semantică; monosemia/polisemia; tipologia polisemiei; structurarea ierarhică a sensurilor cuvântului și raporturile dintre ele etc.), precum și diferitele **tipuri de relații dintre cuvinte**, privite sub unghiul de vedere al conținutului cuvintelor (omosemia, antisemia, eterosemia) și/sau al formei (omolexia, paralexia, eterolexia). Aici merită a fi reținută, în particular, **concepția autorului privind omonimia și clasificarea tipologică a omonimelor lexicale** (vezi pp. 79-108), care, fiind operată prin conjugarea mai multor criterii de clasificare complementare (semantic, formal, etimologic, morfo-sintactic), ce fac posibilă delimitarea cu strictețe și obiectivă a unităților de vocabular autonome coincidente formal, a fost anterior validată și implementată cu succes în practica lexicografică, la editarea unor dicționare speciale de omonime ale limbii române, lucrări originale, ce se impun, în primul rând, printr-un suport teoretic solid și autentic, V. Bahnaru producându-se astfel în dublă ipostază – cea de generator al teoriei omonimiei și omonimelor, și cea de lexicograf-practician care, prin soluțiile teoretice propuse, a făcut să iasă la iveală o multitudine de omonime reale, depistate în sistemul lexical al limbii române contemporane, a căror existență era mascată anterior prin prezentarea lor lexicografică necorespunzătoare, ceea ce se solda cu neglijarea statutului lor de facto.

Făcând dovada unui adevărat cercetător subtil și perspicace al fenomenelor de limbaj, lingvistul Vasile Bahnaru pune în lumină, tot aici, specificitatea unor relații caracteristice cuvintelor, ce se stabilesc între acestea în funcție de forma și conținutul lor și care în mod tradițional erau denumite prin termenul „paronimie”. Astfel, prezentând detalii defnitorii pertinente ale acestui fenomen de limbaj, autorul cărții reușește să demonstreze inconsistența viziunii tradiționale a paronimiei și caracterul inadecvat al terminologiei utilizate în raport cu ea, și aduce în continuare argumente plauzibile întru susținerea ideii că fenomenul în cauză, fiind „individualizat prin

coincidențe simultane în planul expresiei și în cel al conținutului, necesită a fi denumit *parasemolexie*” (p. 113; după noi, termenul propus de către autor este cu adevărat adecvat esenței fenomenului în cauză) și că acest fenomen pune realmente probleme deosebite nu atât pentru lexicologie și lexicografie, cât, mai ales, pentru cultivarea limbii, întrucât el generează apariția atracțiilor paronimice, care pot provoca confuzii formale și semantice în vorbire.

Cum, în plan sincron, statutul semantic al unităților de vocabular este determinat nu doar de relațiile formale și de cele de conținut ce se stabilesc între diverse unități, ci, în mare parte, și de acțiunea asupra lor a diferitor factori de natură funcțional-stilistică și extralingvistică, în mod pe deplin justificat, autorul procedează în continuare la o analiză detaliată a ceea ce el consideră drept „**categorii funcțional-stilistice**” cu impact asupra semanticii cuvintelor, precum și a influenței factorilor corespunzători asupra unităților lexicului românesc și a particularităților pe care aceștia le imprimă respectivelor unități. Ca urmare a analizei unor repertorii paralele de exemple reprezentând diversele straturi funcțional-stilistice ale vocabularului românesc, autorul trage o serie de concluzii teoretice judicioase și probante, de ordin general-lingvistic, care îi permit să propună, totodată, și niște soluții practice privind optimizarea reflectării în dicționar a caracteristicilor funcțional-stilistice ale unităților lexicale, care au un impact nemijlocit asupra semanticii unităților lexicului românesc.

Partea a II-a a investigației, rezervată în exclusivitate cercetării proceselor semantice din limba română contemporană și examenului mai multor problematici teoretice de importanță majoră, ce derivă din însăși esența fenomenelor lingvistice abordate, ține de **semasiologia diacronică** și înglobează o adevărată bogăție de corpusuri de exemple, de o mare forță ilustrativă, foarte minuțios și competent analizate, fapt ce denotă, în paralel, vasta erudiție filologică a autorului și o documentare quasi-exhaustivă în problematicile lingvistice atacate.

Acest compartiment al investigației, ce reprezintă un studiu pluridimensional și multiaspectual al **metasemiei ca motor de generare a sensurilor noi ale cuvintelor** vocabularului românesc, pune în evidență caracterul congruent și pronunțat inovator al viziunii autorului asupra fenomenelor de limbaj vizate. Mai mult chiar, autorul reușește realmente să dezvolte aici o **teorie a metasemiei**, originală și adecvată, care îi aparține în propriu. Astfel, pe deplin motivat și argumentat, autorul delimitează componentele esențiale ale teoriei sale privind **actul metasemiei: cauzele metasemiei și factorii** (lingvistici și extralingvistici) care o favorizează; **modalitățile metasemiei** (similativă și implicativă) și **modelele** subiacente productive; **consecințele metasemiei** (extensiunea și restricția

sensului) și **tendențele metasemiei** (în speță, tendința spre completarea celulelor vide ale sistemului lexical; tendința spre economia resurselor de expresie în limbă; tendința „de instituire a unei informații speciale” în limbă; tendința de excludere a redundanței mijloacelor de exprimare în limbă; tendințe referitoare exclusiv la planul conținutului, dintre care principala este tendința spre asimetria dintre semnificant și semnificat). Valoarea intrinsecă a acestei profunde exegeze asupra proceselor semantice din limba română este sporită și de faptul că autorul nu doar studiază metasemia „ca un lucru în sine”, ci o învederează în strânsă „corelație cu fenomenele de limbă adiacente, precum sunt derivarea lexicală, conversiunea, diferențierea formală și semantică a unităților lexicale etc.” (p. 263).

Suplă, detaliată și fundamental argumentată, această teorie a metasemiei comportă nu doar un caracter strict particular, ci, în mare parte, unul universal, general-lingvistic; ea poate fi raportată și aplicată atât la fenomenele vizate din limba română, cât și la fenomene similare din alte limbi naturale, făcând parte, în special, din familia de limbi indo-europene.

În loc de concluzie, ținem să subliniem că acest amplu studiu științific, efectuat asupra unor vaste repertorii de exemple probante, din perspective diverse (diacronică și sincronică), în domenii de cercetare conexe, denotă înaltul grad de competență a autorului și pune în evidență o serie de trăsături ale investigației, ce constituie adevăratele și incontestabilele ei merite: tratarea multilaterală a unei vaste tematici lingvistice subiacente, anterior abordată disparat și inconsistent; veracitatea postulatelor și profunzimea ideilor expuse; congruența metalimbajului utilizat în raport cu fenomenele de limbaj examinate; originalitatea și, în același timp, înaltul grad de adecvare a soluțiilor novatoare, de ordin teoretic și practic, propuse de autor în raport cu esența fenomenelor de limbaj cercetate, în vederea optimizării activității de elaborare a unor lucrări lexicografice de tipuri diverse, care să satisfacă necesitățile crescânde ale comunicării verbale în limba română.

Sinteza teoretică, bogatele referințe bibliografice și concluziile judicioase ce se conțin în acest consistent studiu, validate prin sugestiile și recomandările practice propuse, care nu se lasă a fi calificate drept simple instrucțiuni, ci, dimpotrivă, înscriu noi episteme și direcții noi ca perspective de cercetare în domeniu, fac din această lucrare semnată de doctorul habilitat în filologie Vasile Bahnaru un prețios tratat de inițiere a tinerelor generații în tainele meseriei de lingvist și de ghidare a lor în demersul de cercetare științifică.

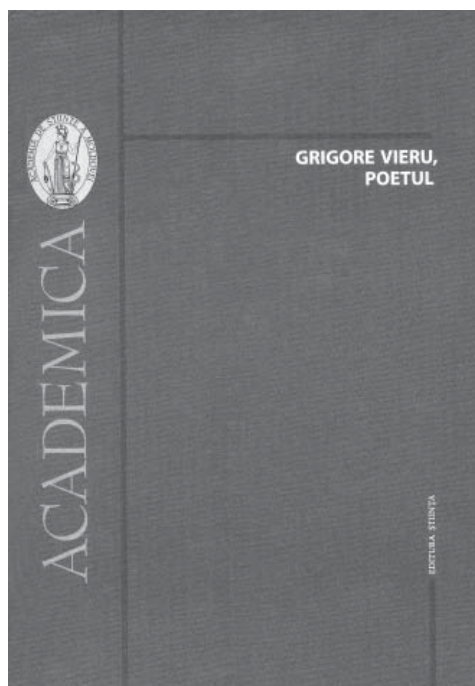
GRIGORE VIERU: ACTE RECUPERATORII

Nina CORCINSCHI

Trecerea în neființă a lui Grigore Vieru a sensibilizat cititorul român, mobilizându-i energiile hermeneutice, îndemnându-l să ia atitudine de revizuire, completare, reabilitare a textelor și a poetului. Se prefigurează clardisocieri și reconsiderări în cadrul sistemului interpretativ al creației vierene, ce cumulează aprecieri judicioase, dar și discrepante evoluări de la registrul hiperadjectivat cu *laudatio*, la formulări răutăcioase și scăpate de sub controlul rațiunii critice.

O achiziție foarte importantă în colecția de exegeze ale creației lui Grigore Vieru se dovedește a fi cartea *Grigore Vieru. Poetul*, realizată în 2010 de editura Știința în colaborare cu Institutul de Filologie. Volumul prelungește a VI-a ediție a prestigioasei colecții „Academica” și omagiază astfel 75 de ani de la nașterea lui Grigore Vieru. Coordonatorul proiectului este acad. Mihai Cimpoi, responsabil pe ediție (concepție și selecție a textelor) – Mihai Papuc. Volumul demarează cu prefața *Poetul la modul absolut*, semnată de academicianul Gheorghe Duca și anticipează spectacolul hermeneutic prin prezentarea amplă, cu nuanțări și completări de ultimă oră, a itinerarului biografic al poetului, itinerar ce ilustrează, vorba semnatarului, Mihai Cimpoi, o *Ființă întru Poezie*. Arhitectonica cărții probează o organizare care să cuprindă cât mai multe aspecte și dimensiuni exegetice: analize, studii, sinteze, medalioane, interpretări, interferențe, evocări, mărturii, dedicații poetice, ars poetica și viața în imagini a poetului. Selecția textelor este operată în baza criteriului valoric. Nume de diverse calibre își au partea de contribuție în volum, fie interpretând și analizând cu profesionalism poezia lui Vieru, fie aducând omagii memoriei poetului, expunându-și regretul în fața dispariției lui sau pur și simplu făcând constatări în urma resuscitării din stocurile memoriei afective a sentimentelor trăite în copilărie la lectura versurilor *Mama pâine albă coace...*

În cadrul acestui volum polifonic, cu inflexiuni dintre cele mai diverse postate pe diapazonul critic vierean, textele polemizează, se contrazic, iau poziții de unison ca în final să contureze un profil complet, congruent al creației lui Grigore Vieru. Meritul cărții constă în receptarea polarizată de pe multiple rampe evaluative, omologând astfel o

Grigore Vieru, Poetul. Seria Academica,
Editura Știința, Chișinău, 2010

operă vie, provocatoare pentru interpreți din diverse tabere de ideologie literară.

Mihai Cimpoi decantează nucleele arhetipale absorbite în scrisul poetului, analizează originalitatea ontică a viziunii asupra lumii, surprinde metopo(i)etica plinătății, luminii și maternizării universului, respingerea limitelor, estetizarea eticului etc.; Eugen Simion relevă imagistica tradițională și filonul eminescian; Nicolae Manolescu vorbește despre oralitatea, naturalețea și muzicalitatea discursului; Alex Ștefănescu remarcă esențialitatea discursului, sensibilitatea ieșită din comun a viziunii poetice; Alexandru Burlacu surprinde tiparul metafizic al ipostazierii orfice și mesianismul creatorului localizat istoric și destinat a fi tribunul acestui plai; Vasile Bahnaru propune o aceeași grilă de disociere a măștilor eului liric, dar personalizată cu note originale, Ana Bantoș participă cu relevarea prestației publicistice și aforistice a poeziei, cu analiza sentimentului religios, a conștiinței lingvistice a poetului; Theodor Codreanu intervine în această orchestrație cu un acord în do-major, sintetizând demonstrația critică în zece argumente pentru canonizarea literară a lui Grigore Vieru. Trag la statutul canonic ludicul pliat pe adevărul ființei, simțul limbii ca adevărată Casă a Ființei, arheitatea imaginarului poetic, descinderea versului din geniul folcloric, religiozitatea simțirii, conștiința estetică a cărții, difuziunea operei în străinătate, eminescianismul de substanță, rezonarea cu

simțirea neamului, forța testamentară a versului, fascinația operei în conștiința colectivă etc.

Volumul include nu doar apologia, dar și accente cu tendința de coborâre spre limita de jos a termometrului critic. Nicolae Manolescu remarcă fragilitatea poetică „de o expresivitate mai curând decorativă și etnografică” (p. 62) a unor versuri; Emilian Galaicu-Păun admite că „Grigore Vieru este – în ansamblu – ultimul sămănătorist important al literaturii române, chiar dacă – în anumite texte – e de o modernitate uluitoare” (p. 169, fragment din vol. *Poezia de după poezie*). În continuare, cele câteva fraze de confirmare, citate din teoretizarea dată de Lovinescu curentului sămănătorist, nu acoperă nicidecum întreg spațiul etichetei aplicate poetului.

Disocieri percutante ale registrului critic vierean vin din partea lui Daniel Cristea-Enache, care departajează discursul bombastic, erupțiile languroase și banalizante ale admiratorilor zeloși de etichetările infatuante și sufixate cu amendabilul „-ist”, *pășunist*, *sămănătorist* ale comentatorilor globaliști. Criticul repudiază snobismul critic, ignoranța și diletantismul abordărilor, exersând cu finețe piruete interpretative pe epidermele poeziei viereane. În poemele *Apă vie*, *Parcă se rugau* și altele din volumul *Taina care mă apără* palpează lirismul „paradoxal”, pe cât de pliat pe contextul istoric, pe atât de elegant desprins de acesta. Interpretul bifează emoționalitatea pură, lirismul anistoric al versului, dar și funcția lui identitară, circumstanțiată comunității aflate în pericol de mancortizare. Revenind la ierarhizarea exegezei fixate pe creația lui Vieru, Daniel Cristea-Enache are dreptate la faza segmentărilor, care sunt probante ca mostre de abordare deficitară, însă în cazul referințelor la Mihai Cimpoi, aprecierile sunt reductive pentru studiile *in extenso* ale criticului pe marginea creației viereane. Câteva fraze dubioase din punct de vedere semantic și eșuate stilistic nu pot prejudicia contribuția remarcabilă a lui Mihai Cimpoi la interpretarea operei lui Grigore Vieru și acest fapt s-ar fi cerut să fie relevat de subtilul critic bucureștean.

Dinamica receptărilor fenomenului artistic Grigore Vieru este fluctuantă, inegală, dar complexă și integratoare. Diversele procesări ale Cărții poetului amplifică dimensiunile estetice ale actului metaliterar, probând dănuirea operei și inepuizabila ei forță de fascinație.

Din gama de interpretări se profilează un Grigore Vieru cu har artistic de excepție și cu o conștiință perfect racordată la întreg diapazonul de simțiri ale neamului său.